

BANKACILIĞIN DOĞUŞU VE TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ

Filiz YETİZ*

Özet

Bankalar, fon fazlası olanlardan fon açığı olanlara fonların transferini sağlayarak kar amaçlı faaliyet gösteren ekonomik kuruluşlardır. Bankacılık sektöründe yaşanan gelişmeler ekonomiyi olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir. Bankalar bu nedenle ekonomik büyümede çok önemli bir yere sahiptir. Bu makalede banka kavramı ve bankacılığın ortaya çıkış nedenleri açıklanmaktadır. Ayrıca bankacılığın tarihsel gelişimi incelenmekte ve günümüz Türk bankacılık sistemihakkında bilgiler verilmektedir.

*Anahtar kelimeler: Banka, Bankacılık Sektörü, Türk Bankacılık Sistemi
JEL Kodları: G20, G21, G29*

THE BIRTH OF THE BANKING AND THE TURKISH BANKING SYSTEM

Abstract

Banks are profit-oriented economic institutions that facilitate the flow of surplus funds to deficits. Developments in the banking sector may have either positive or negative effects on the economy. This makes banks significant factors of economic growth. This paper describes the reasons for the emergence of concept of bank and banking sector. It also examines the historical development of the banking sector and presents relevant information about the banking system in Turkey today

*Keywords: Bank, Banking Sector, Turkish Banking Sector
JELCodes: G20, G21, G29*

* Dr., Çukurova Üniversitesi, filiz.yetiz@gmail.com, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

GİRİŞ

Finansal piyasalar içinde bankalar önemli bir yere sahiptir. Bankalar, fon fazlası olanlardan toplanan kaynakların fon talebi olanlara kredi olarak verilmesine aracılık eden finansal kuruluşlardır. Böylece bankalar tasarruflar ve yatırımlar arasında en uygun şekilde değişimin gerçekleşmesini sağlayan kuruluşlar olarak önemli bir görevi yerine getirmektedirler.

Bankalar ekonomide fon akışını sağlamak dışında kaydi para yaratmak, para ve maliye politikalarının yürütülmesine yardımcı olmak, gelir ve servet dağılımını etkilemek gibi ekonomi açısından önemli başka fonksiyonlara da sahiptir. Bankacılık sektörünün güçlü olması, ülke ekonomilerinin de güçlü olmasını sağlayacaktır.

Bankacılığın büyümesi ve gelişmesi ekonominin de büyümesi ve gelişmesine neden olacaktır. Finansal sistem içerisinde bankacılık sektörü ne kadar güçlü ve sağlam ise ekonomik büyümede o kadar yüksek olacaktır.

Bu çalışmanın amacı, Bankacılığın tarihsel ve özellikle Türk Bankacılık sistemi hakkında bilgiler vermektir. Çalışmamızın ilk kısmında banka kavramı ve bankacılığın oluşum nedenleri açıklanmaya çalışılmaktadır. kısmında Bankacılığın Dünya’da ve Türkiye’deki tarihsel gelişimi hakkında bilgiler verilmektedir. Son kısımda ise günümüz Türk Bankacılık sistemi değerlendirilmiş, sonuç ve önerilerimize yer verilmiştir.

I. BANKACILIK KAVRAMI VE BANKACILIĞIN ORTAYA ÇIKIŞI

I.I. Bankacılık Kavramı ve Tanımı

Bankalar, mevduat kabul eden, fon toplayan, topladığı bu kaynakları fon ihtiyacı olan gerçek ve tüzel kişilere, devlete kısa ve uzun vadeli kredi olarak aktaran finansal kurumlardır.

Günümüzde bankalar mevduat ve kredi dışında işlemlerinin dışında farklı işlemlerde yaparlar. Bunlar kısaca;

- Ülkedeki kredi ve para politikalarının uygulanmasını destekler,
- Finansal işlemlerde aracılık görevini üstlenir,
- Menkul kıymet alım ve satım işlemlerini gerçekleştirir,
- Kiralık kasalar sayesinde, kıymetli varlıkların korunmasını sağlar,
- Kredi kartı, banka kartı gibi ödeme kolaylıklarının kullanımını sağlar,
- İç ve dış ticaret işlemlerinde aracılık görevini üstlenir.

Bankalar yalnızca yukarıda belirtilen parasal konularda işlem yapmazlar. Ülke ekonomisinde önemli bir yere de sahiptirler. Ülkedeki finansal yapının güçlü olması bankalar sayesinde olmaktadır. Uzun dönemde makroekonomik istikrarın sağlanmasına yardımcı olan kurumlardır. Finansal sistem içerisinde bu kadar önemli olan bankacılık sektörünün, ekonomik sistem ile etkileşimini açık ve net biçimde ortaya koyabilmesi ve sağlıklı bir yapıda işleyebilmesi gerekmektedir. Bankacılık sektörü, hızlı ekonomik büyüme ve gelişmenin başarılmasında önemli bir araçtır (Yıldırım, 2004: 12).

I.II. Bankaların Ortaya Çıkış Nedenleri

Bankacılık faaliyetlerinin başlangıcı, ekonomilerde para dediğimiz değişim aracının henüz kullanılmaya başlanmadığı ilk çağlara kadar uzanmaktadır. O dönemde mallarını çeşitli tehlikelerden

Filiz Yetiz

korumak isteyen insanlar bunları tapınaklara. Din adamları da kendilerine emanet edilen bu varlıkları atıl tutmayıp, olanlara ödünç vermekteydi. Bu nedenle tarihteki ilk bankaların tapınaklar, ilk bankacıların da din adamları olduğunu söyleyebiliriz. Daha sonraki dönemlerde bu işleri hükümdarlar yerine getirmeye başlamıştır. Zamanla insanlar arasında alışverişin başlaması ve ellerinde bulunan malları, ihtiyaçları olan diğer mallarla değiştirmeleri bir ödeme aracına gerek duyulmasına yol açmıştır. Ticaretin ilerlemesi ile beraber; başka yerlerde bulunan alıcılardan tahsilat yapılması, kıymetli madenlerin naklindeki güçlük ve tehlikeler, madenlerin güvenilir yerlerde saklanması, veresiyeyi tercih eden alıcı ile malın bedelini peşin isteyen satıcının aralarının bulunması gibi faktörler, bankacılığın doğmasına etken olmuştur (Yetiz, 2009:9).

II. BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Bankacılığın başlangıcı MÖ. 3500 yılına kadar dayanmaktadır. Sümer, Babil ve eski Yunan medeniyetlerinde bankacılığa benzer işletmelerin yapıldığı belirlenmiştir. Paranın icat edilmesine, denizciliğin, ticaretin gelişmesine paralel olarak bankacılıkta gelişmeye başlamıştır. 1900'lü yılların başlarında modern bankacılık uygulanmaya başlamıştır. Ülkemizde Osmanlı Döneminde Tanzimat'ın ilanı ile yabancı bankalarla başlayan bankacılık Cumhuriyet Döneminde ivme kazanmıştır. Bu kısımda öncelikle Dünya'da bankacılığın hangi aşamalardan geçerek bugünkü konumuna geldiği genel hatlarıyla açıklanacak, sonra da Türkiye'deki söz konusu gelişim belirli dönemler itibarıyla ele alınacaktır (Aydın, 2006, 16).

II.1. Bankacılığın Dünya'daki Tarihsel Gelişimi

Ticaretin gelişmesi, uluslararası bir nitelik kazanması, para ile ilgili kurumların oluşumunu zorunlu kıldığından, ortaya önce sarraflar çıkmıştır. Bu nedenle sarrafları bankerlerin ve bankaların öncüsü olarak nitelendirmek mümkündür. Banka sözcüğü de zaten İtalyanca 'banco' sözcüğünde, sarrafların üzerinde işlemlerini gerçekleştirdiği "masa, sıra" sözcüğünden kaynaklanmaktadır. Bu sarraflardan bazıları taahhütlerini yerine getirmeyerek iflas ettikleri zaman halk bunların 'banco'sunu kırardı. İşte bu nedenle batı dillerinde iflas eden kişilere 'banco' kelimesinden gelen 'bankrupt' denilmektedir. Sarrafların uğraş alanlarını genişletmeleri, mevduat kabul etmelerinin yanı sıra transfer işlemlerini gerçekleştirip, müşterilerine kredi vermeleri ise bunların iş yerlerini 'mevduat ve transfer bankaları' durumuna dönüştürmüştür. Gerçek anlamı ile para ticareti ise ancak mal ve sermaye ticaretine katılan sınıflarla, tefeciler ve 11tüccarlardan oluşan burjuvaziyle birlikte ortaya çıkmıştır. Ticaret sermayesinin gelişimi, banka denilen kurumun ekonomik yaşantısının önemli bir ögesi durumuna dönüştürmüştür. Sanayi devrimi ise bankacılığın hızlı gelişme sürecine girmesine yol açmıştır (Aydın, 2006: 18).

Tablo 1. Bankacılığın Gelişimi

Tarihte İlk Banka	İlk Bankacılık Yasaları	Bankacılığın Gelişmesi ve Denetlenmesi	Milad	İlk Modern Banka	Çek ve Bankot Kullanımı	Goldsmithlerve Sertifika	İlk Merkez Bankası	Modern Bankacılığın Başlaması
3500	2000	1000	0	1609	1637	1640	1694	1907
MÖ.3500	Sümer ve Babil’de mabetlerde rahiplerin borç verdiğiğine dair bankacılık belgeleri bulunmuştur.							
MÖ. 2000	Eshunna Krallığı ilk bankacılık yasalarını düzenlemiş, faiz oranını %20 olarak hükme bağlamıştır. Hammurabi yasaları, kredi verme, mevduat toplama, komisyon işlemlerini hükme bağlamış, kredi senetleri killer üzerine 2 nüsha halinde yazılmıştır.							
MÖ. 1000	İlk ve Orta Çağ’da Yunanlılar, Romalılar ve Mısırlılar bankacılığı geliştirmiş, eski Mısır’da faiz sınırlanırken eski Yunan’da bankacılık denetimlerine başlanmıştır.							
1609	İlk modern banka ‘Amsterdam Bankası’ kurulmuştur.							
1637	Venedik Bankası kurulmuş çek ve bankot kullanımı başlamıştır.							
1640	İngiltere Kralı tarafından tüccarların altına el konulmasıyla birlikte, altınlar ‘goldsmith’ denilen tüccarlara sertifika karşılığı verilmeye başlanmıştır.							
1694	İngiltere Merkez Bankası (İlk Merkez Bankası) kurulmuştur.							
1907	Sistem, Federal Reserve Bank (ABD Merkez Bankası) ile olgunluğa ulaşmış ve modern banka sistemini oluşturmuştur.							

Kaynak: Aydın Nurhan, Bankacılık Uygulamaları, Anadolu Yayıncılık, 2006, 21.

MÖ. VII. Yüzyılda eski Yunan’da krallar kendi adlarına para bastırmışlardır. Bu dönemde Sinop, Sicilya, Kartaca ve Lidya’yı ele geçiren Persler tarafından bankacılık Ortadoğu’ya yayılmıştır (Aydın, 2006: 21).

MÖ. III. Yüzyıldan MS. II. Yüzyıla kadar dünya da hakim güç olan Roma’da bankacılığın bir hayli geliştiği görülmektedir. Roma da bankacılık işlemlerine aristokratlar ilgi göstermemiş, bankacılığı daha alt sosyal armatör ve tacirler yapmışlardır.

Ortaçağ’da denizciliğin gelişmesi, yeni fethedilen yerlerden kıymetli madenlerin getirilmesi Avrupa’da bankacılığın daha da gelişmesine yol açmıştır. Bu dönemde, yeni bir bankacı tipi ortaya çıkmıştır. Ortaçağda bankacıya ancak vatandaşlık hakkı tanındığı halde Rönesans döneminde bankacı, sosyal topluluk içinde daha büyük önem kazanmış ve kendisini herkese kabul ettirmiştir (Kaya, 2003: 38).

Modern anlamda ilk banka 1609’da Hollanda’da Amsterdam Bankası adıyla kurulmuştur. 1637’de Venedik’te, Venedik Bankası kurulmuştur. 1640’ta İngiltere’de kralın tüccarların Londra Kulesinde saklanan altın külçelerine el koyması, tüccarların devlete olan güvenini sarsmış ve tüccarlar bundan böyle altınlarını adlarına ‘goldsmith’ denilen tüccarlara vermeye bunun karşılığında şahadetname almaya başlamışlardır. Bir süre sonra goldsmithler kasalarındaki altınların atıl durduğunu göreyerek bunlara dayalı olarak borç isteyenlere ‘goldsmithnots’ denilen kendi senetlerini vermeye başlamışlardır. İşte bu senetlerin zamanla piyasadaki alışverişlerde dolaşır olması ilk bankot sistemini oluşturmuştur.

XIX. Yüzyılın başlarında itibaren, sömürgeleşme hareketleri yaygınlaşıp dünya ticareti eskiye oranla önemli ölçüde genişleyip çeşitlenince bankacılık alanında da yeni eğilimler doğmuş, iş bölümü, uzmanlaşma ve birleşme eğilimleri ön plana çıkmıştır. Bu dönemde İngiltere ve Almanya’da kurulan bankalar günümüzde de faaliyetlerini devam ettirmektedir. Batı bankacılığın uzmanlaşma eğilimi dışındaki ikinci gelişme birleşmedir. Batı ekonomileri ticari kapitalizm aşamasından sanayi kapitalizmine geçerken, küçük vecılız işletme tipleri yerlerini büyük işletmelere bırakmaya başladılar. Aynı gelişme bankacılık sektöründe de görüldü. Belirli nitelikli ticari ve uluslar arası bankacılık alanlarında uzmanlaşan bankalar aynı zamanda büyük ölçekli banka işletmeleri yoluna gittiler.

XX. Yüzyılda durum biraz değişti. Kapitalist sistemle beraber merkezi planlamasosyalist ekonomiler ortaya çıktı. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası bankacılık faaliyetleri merkezi planlı ekonomilerin yapılarına göre yeniden şekillenmeye başlarken gelişmiş ekonomilerin finansal açıdan kalkınma çabalarını desteklemek için ‘kalkınma bankacılığı’ denilen genellikle devlet eliyle özel yasalarla kurulan yeni bankalar kurulmaya başlamıştır. Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, Avrupa Yatırım Bankası ve benzeri kuruluşlar İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin ürünleri oldular (Aydın, 2006, 22).

II.II. Bankacılığın Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de ise bankacılık sektörünün geçmişi alanında yapılan çalışmalarda, Türk bankacılığının gelişimi altı döneme ayrılmıştır.

- a. Osmanlı imparatorluğu Dönemi (1847-1923),
- b. Ulusal Bankalar Dönemi (1923-1933),
- c. Kamu Bankaları Dönemi (1933-1945),
- d. Özel Bankalar Dönemi (1945-1960),
- e. Planlı Dönem (1960-1980),
- f. Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1980 ve 2004),

a. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi (1847-1923)

Osmanlı İmparatorluğu’nda ‘Kaime’ adındaki ilk kağıt para 1840 yılında bütçe açıklarını kapatmak için çıkarılmıştır. Osmanlı Hazine’sinin sürekli dış ticaret açıkları vermesi ile kaimelerin yabancı paralar karşısındaki değeri önemli derecede düşmüştür. Bunun sonucunda ithalatın finansmanı için dış piyasalardan kaynak bulunması zorlaşmıştır ve hükümeti çareler aramaya sevk etmiştir. 1845 yılında Galata bankerlerinin ileri gelenlerinden iki tanesi ile bir anlaşma yapılmıştır. Bankerler tarafından Osmanlı ithalatının finansmanın sabit bir döviz kuru üzerinden dış mali piyasalara yazılacak poliçelerle finanse edilmesi uygulanmaya başlanmıştır. Bu sözleşme 1847 yılında yenilenmedi ve bankerler hükümetten ayrı aynı işlevi yerine getirmek üzere bir banka kurmuşlardır (Bulut, 2015:6).

Osmanlı İmparatorluğu’nda ilk banka 1847 yılında Galata Bankerleri tarafından İstanbul Bankası adıyla kurulmuştur. Ancak, bu banka çok uzun bir süre çalışmamış, 1852 yılında faaliyetlerine son vererek, tasfiye edilmiştir. 1856 yılında kurulan Osmanlı Bankası Osmanlı İmparatorluğu’nda bankacılığın başlangıcı olarak kabul edilir. Osmanlı İmparatorluğu’nda özellikle 1839 Tanzimat Fermanı’ndan sonra devletin harcamalarının gelirlerini aştığı bir döneme girilmiştir. İstanbul da faaliyet gösteren sarraf ve bankerlerden borç alınarak devletin kaynak ihtiyacı karşılanmıştır. Öncelikle kaimelerin ihracı, sonra da toplanacak vergiler karşılık olarak gösterilmiştir. Ardından Kırım Savaşı’nın bitiminde 1856 Paris Barış Antlaşması yapılmıştır. Böylelikle Osmanlı İmparatorluğu’nun dış borç alma olanakları arttırmıştır. Bu Osmanlı Bankası’nın kurulmasındaki en önemli etkidir. Banka, dış borçların alınmasında Osmanlı hükümeti ile yabancı sermaye sahipleri arasında aracılık etmek amacıyla İngiliz sermayesiyle kurulmuştur.

1863 yılında, daha uygun şartlarda çiftçilere tarımsal kredi sağlamak amacıyla Memleket Sandıkları kurulmuştur. Memleket sandıklarının finansmanı ilk başta imece usulüyle, daha sonra da köylünün mal varlığıyla orantılı olarak Sandığa buğday vermeleriyle desteklenmeye çalışılmıştır. Sermayenin toplanmasında ilerleyen zamanda zorluklar yaşanmaya başlanması ve kredinin verilmesinde çeşitli yolsuzlukların yapılması sebebiyle bu kuruluşun Menafi Sandıkları adıyla yeniden düzenlenmesine karar verilmiştir. Menafi Sandıkları’nın sermayesi, aşar vergisine menafi hissesi adı verilen bir artış yapılarak oluşturulmuştur. Bir süre sonra bu sandıklarda toplanan kaynakların kullanımı ile ilgili olarak şüpheler belirmiştir. Bunun üzerine 1888 yılında ilk devlet bankası sıfatıyla Ziraat Bankası kurulmuştur. Ziraat Bankası ile tarımsal kredilendirmeyi devlet denetimine almak amaçlanmıştır. Menafi Sandıkları’nın alacakları Ziraat Bankasına devredilerek Ziraat Bankası’nın sermayesi oluşturulmuştur.

b. Ulusal Bankalar Dönemi (1923-1933)

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında Türk bankacılığındaki gelişmeleri incelediğimizde, 1923 yılında, Türkiye’de faaliyet gösteren 22 tanesi ulusal, 13 tanesi yabancı olmak üzere toplam 35 banka bulunmaktaydı.

1923 yılında hükümet ve toplumun tarım, ticaret ve sanayi kesimlerinin önde gelenlerinin katılımıyla düzenlenen Türkiye İktisat Kongresi’nde, ekonomik gelişme için ulusal bankacılığın

kurulmasının gerekliliği tüm katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Kongrede ifade edilen görüşlere göre özel kesimin olanakları henüz güçlü bankalar kurulması için yeterli değildir. Bankaların kurulmasında devletin katkısı olmalıdır (Korukçu, 1998: 3).

1924 yılında ilk özel sektör bankası olan Türkiye İş Bankası faaliyete geçmiş, 1925 yılında ise ilk kalkınma bankası olan Türkiye Sanayi ve Maden Bankası kurulmuştur (Parasız, 2014: 20).

Türkiye Sanayii ve Maden Bankası'nın kuruluş amacı özel sanayi işletmelerine kredi verilmesinin sağlanması olmasına rağmen, banka kaynaklarının çoğunu iştiraklerine bağladığından amacını gerçekleştirememiş; 1933 yılında Sümerbank'a devredilmiştir. Ayrıca, kongreye katılan tarım kesiminin önde gelenlerinin önerisi ile tarım sektörüne daha uygun ve daha fazla kredi verilebilmesi amacıyla, Ziraat Bankası'nın sermayesi 1924. 1927 yılında konut kredisi vermek amacıyla kurulan Emlak ve Eytam Bankası ise, 1946 yılında Emlak ve Kredi Bankası'na dönüştürülmüştür. 1930 yılında ise Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası kurulmuştur. 1920'li yıllarda başlayan çalışmaların sonucu, çeşitli mali nedenler sebebiyle ancak 1930 yılında alınabilmiştir.

c. Kamu Bankaları Dönemi (1933 - 1945)

Bu dönemin bankacılık açısından en belirgin niteliği, büyük ve önemli devlet bankaların kurulmuş olmasıdır. 1934'de başlatılan Birinci Sanayi Planı'nın yürürlüğe konmasıyla, devlet sermayesiyle veya devlet sermayesinin önderliğinde oluşturulan bu bankalar önemli görevler almışlardır (Parasız, 2005: 21).

1933 yılında Sümerbank ve İller Bankası, 1935 yılında Etibank, 1937 yılında Denizbank kurulmuştur. Sümerbank, sinai kalkınmayı destekleme; İller Bankası, yerel yönetimleri kaldırmak, şehir imar planlarını hazırlamak, su, elektrik-havagazı kanalizasyon gibi altyapı hizmetlerinin sağlanmasını orta ve uzun vadeli kredilerle desteklemek; Denizbank Türk ve yabancı limanlar arasında düzenli posta seferleri işletmek, çeşitli liman işlerini yürütmek amacıyla kurulmuştur. 1938 yılında Halk Bankası küçük esnaf ve zanaatkarlara kredi sağlamak amacıyla kurulmuştur.

d. Özel Bankalar Dönemi (1945-1960)

Türk bankacılığının gelişim sürecinde bu dönem izlenen ekonomik politikadaki değişikliklere bağlı olarak özel bankacılığın geliştiği dönem olmuştur. 1945-1959 yılları arasında yatırımların, modern işletmelerin, milli gelir ve nüfusun hızlı artması, şehirlerin büyümesi, sanayi sektörünün milli gelirden daha çok pay almaya başlaması ve piyasa için üretimin genişletilmesi, ekonomide para ve kredi ihtiyacının artmasına neden olmuştur. Bankacılık alanında yapılan yatırımların getirisi yükselmiş ve özel bankacılık hızla önem kazanmaya başlamıştır. Garanti Bankası (1946), Akbank (1948), Pamukbank (1955) ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (1950) bu dönemde kurulmuştur. Bu dönemde, faiz oranları ve bankacılık işlemlerinden alınacak komisyon oranlarının hükümetçe belirlenmesi ve dövize dayalı işlem yapma yetkisinin sadece Merkez Bankası'nda bulunmasının da etkisiyle, şube bankacılığına ve mevduat toplamaya dayalı bir rekabet önem kazanmıştır. Şube bankacılığının yaygınlaşması, yerel bankaların tasfiyesi sürecini hızlandırmıştır (Çankaya ve Mehmet, 2011:13).

e. Planlı Dönem (1960-1980)

Bankacılık sektörü önemli ölçüde devlet kontrolü ve etkisi altında kalmıştır ve bu dönemde yeni banka kurulması sınırlandırılmıştır. Şube bankacılığı gelişmeye başlamış, özel ticaret bankaların çoğu holding bankası haline gelmiştir. Planlı dönemde 5'i kalkınma ve 2'si ticaret olmak üzere toplam 7 yeni banka kurulmuştur. Bu dönemde kurulan bankalar, 1962 TC Turizm Bankası, 1963 Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, 1964 Devlet Yatırım Bankası, 1964 Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası, 1968 Türkiye Maden Bankası, 1976 Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası, 1977 Arap-Türk Bankası'dır (Aydın:2006:30).

f. Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1980 ve 2004)

1980 yılına kadar devlet kontrolünde ve kısıtlı mali araçlar ile hizmet veren bankacılık sektörü, 1980 yılından itibaren liberalleşme yönünde hızlı adımlar atılmasıyla araç zenginliğine kavuşmuş ve bu durum bankacılık denetimini ciddi olarak gündeme getirmiştir (Bakdur, 2003:12).

Benimsenen yeni kalkınma politikasına uygun olarak esnek döviz kuru ve pozitif reel faiz uygulamasına başlanmış, mali piyasaların serbestleşmesi ve derinleşmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır (Korukçu, 1998: 11).

Teknolojide yaşanan gelişmeler sayesinde bilgi edinmek daha kolay ve ucuz olmuş, bankaların bilgi toplamadaki ve ödünç alıcıları yönlendirmedeki avantajlı durumları azalmış banka dışı mali araçlar daha avantajlı hale gelmişlerdir. Bankaların yasal düzenlemelere bağlı olmasına rağmen finansal piyasaların böyle düzenlemelerden uzak olması, bankaların düzenlemelerin getirdiği maliyetlere katlanırken diğer mali araçların böyle maliyetlerden muaf olmaları gibi bir durumun ortaya çıkmasına neden olmuştur (Parasız, 2011:25)

Bu dönemde bankacılık sektörüne girişler kolaylaşmıştır. Bank of Creditand Commerce (1980), Bank of Melland (1981), Türk Bankası Ltd (1981), Habib Bank (1982), The First National Bank of Boston (1984), Manufacturers Hanover Trust Company (1984), Suudi American Bank (1984), Bank of Bahrainand Kuwait BSC (1985), Standard Chartered Bank (1985), Kıbrıs Kredi Bankası Ltd (1988) ve Societe Generale S.A.(1989)'nın Türkiye'de faaliyet göstermesine izin verilmiştir (Ertuğrul ve Zaim, 1996: 27).

1982 yılında çıkarılan Sermaye Piyasası Kanunu ile sermaye piyasası araçlarının kullanımı için gerekli yasal ve kurumsal yapı oluşturulmuştur. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) 1986 yılında faaliyete geçmiştir (Keskin vd., 2008:33).

Ekonomide serbest piyasa mekanizmasının işlerlik kazanması ve mali piyasaların serbestleşmesine yönelik düzenlemeler yapılması, bankacılık sistemi üzerinde önemli etkiler yapmıştır. Sektöre yeni yerli/yabancı bankaların girişine izin verilmesi ve mevduat/kredi faiz oranlarının serbest bırakılmasına bağlı olarak sektörde rekabet artmıştır. Artan rekabet, klasik mevduat bankacılığı yerine, bankaların hem kaynak hem deplasman çeşitliliğinin arttığı bir bankacılığın benimsenmesine neden olmuştur. Bu dönemde banka fonlarının bir bölümü sermaye piyasası işlemleri, Devlet iç borçlanma senetleri ve hazine bonoları alımı ve döviz işlemlerinde kullanılmıştır. Banka müşterilerine tüketici kredileri, kredi kartları, döviz tevdiat hesabı, leasing, factoring, forfaiting, swap, forward, future, gibiyeni ürün ve hizmetler sunulmuş, bilgisayar sistemleri ve diğer teknolojik yeniliklerden yararlanılması ve personel eğitimine önem verilmesi sonucu sektörde verimlilik artmıştır.

Bankacılık sisteminde kaynakların daha etkin bir şekilde kullanımını sağlamak için 1986'da Para Piyasası kurulmuştur. Sistem elinde kullanılmamış nakit fazlası olan bankalardan nakit gereksinimi olan bankalara borç vererek bankalar arası aracılık yaparak kendilerine gelir sağlama olanağı vermektedir. Ekonomi açısından piyasanın kısa dönemli likidite sıkıntısı kalkmakta ve TCMB'nin ek emisyonu başvurmasına gerek kalmamaktadır (Parasız, 2011:26).

Finansal serbestleşme sürecinde; faiz oranları serbest bırakılmış ve faiz oranlarının reel olarak pozitif düzeye erişmesinin yolu açılmıştır. Sektöre yeni banka girişleri kolaylaştırılmış ve sektör uluslararası piyasalara açılmış, uluslararası piyasalardan kaynak edinimi ve sektörde de yer alan bankaların yabancı para cinsinden işlem yapması serbest bırakılmıştır. Özellikle 1990 yılında uygulanan Para Programı, Hazine'ye bütçe açıklarını ticari bankalardan kaynak aktararak finanse etmesinin yolunu açmıştır. Bu program kendi içerisinde tutarlı olmasına karşın Türkiye ekonomisini 1994 krizine hazırlayan en önemli unsur olmuştur (Çolak, 2002:166).

1994 yılı finansal sektör ve bankalar açısından risklerin büyük ölçüde zarara dönüştüğü bir yıl olmuştur. 1994 krizi yapısal dengesizliklerin ve sürdürülemez bütçe açıklarının olduğu ülke ekonomisinde, spekülasyon atakların da tetiklenmesiyle Merkez Bankası rezervlerinin sabit kuru koruyamayacak seviyeye geldiği noktada kendini göstermiş ve TL'nin devalüe edilmesiyle sonuçlanmıştır (Zikeroğlu, 2014:15).

1995 yılından sonra ekonomideki hızlı toparlanma tüm sektörleri olduğu gibi bankacılık sisteminin büyümesini olumlu yönde etkilemiştir. Faizlerin yüksek olması Türk Lirası cinsinden yatırımın tercih edilmesini sağlamış, para ikamesi yavaşlamıştır. Yurtdışı borçlanmalar vergiye tabi tutulmuştur.

1996 yılında artan kamu borçlanma ihtiyacının bedelsiz ithalat, dövizli borçlanma, enflasyona endekli borçlanma gibi uygulamalarla faizler yükseltilmeden karşılanması amaçlanmıştır (Doğan, 2011:30).

1997 yılında ise; Yurtdışı borçlanmanın arttırılması amacıyla Uluslararası Para Fonu (IMF) ile bir anlaşma zemini bulunmaya çalışılmıştır. Piyasaların beklentilerini olumlu yönde etkilemek üzere Hazine Müsteşarlığı ile Merkez Bankası arasında bir protokol uygulamaya konulmuştur. Hazine Müsteşarlığı Merkez Bankası'ndan avans kullanımını durdurmuştur. Kaynak talebi piyasalara dönmüştür. Faiz oranlarında kısa süreli bir yükselişin ardından, Hazine programını kararlılıkla sürdürdüğünün görülmesi ve borçlanma gereksiniminin azalmaya başlamasıyla birlikte TL finansal araçlara olan talep artmış, piyasalarda istikrar bozulmadan faizler hızla gerilemiştir. Bu arada bankaların açık pozisyonları büyümüş, kısa vadeli faiz oranlarının düşmesine bağlı olarak repo yeniden mevduata dönmeğe başlamıştır (Keskin vd., 2008:36).

1998 yılının ikinci yarısından itibaren IMF ile bir "izleme anlaşması" imzalanmıştır. Anlaşmada, temel makro sorunlara çözüm getirileceği, mali sektörde denetime yönelik düzenlemelerin arttırılacağı ve vergi taslağının yasalaşacağı belirtilmiştir. Ancak, anlaşmanın hemen ardından bankaların vadeli işlemlerine ve açık pozisyonlarına sınırlama getirilmiştir. Yurtiçi bankalar yeni getirilen yükümlülüklerle uymak üzere açık pozisyonlarının kapatılması çabası içine girmişlerdir. Merkez Bankası'nın döviz yoluyla yaratılan paranın sınırlandırılması ve enflasyon düşüşüne katkıda bulunulması amacıyla kısa vadeli faiz oranlarını düşürmesinin de etkisiyle yavaş da olsa dövize yeniden talep başlamıştır (Zikeroğlu, 2014:16).

1999 yılında ekonomik faaliyet daralmıştır. Bu dönemde vergi kanunlarında değişiklik öngören, iştirakleri de kapsayan kredi tanımını içeren, dolaylı kredi öz kaynak ilişkisini daraltan, risk yönetiminin, sorunlu bankaların güçlendirilmesinin ve müdahalelerinin düzenlemesini amaçlayan yeni iyileştirme ve düzenleme politikaları ele alınmıştır. Ayrıca bankaların faaliyete başlamaları, faaliyetlerinin izlenmesi, denetlenmesi ve denetim sonuçlarının karara bağlanması amacıyla Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (B.D.D.K.) kurulmuştur. Ayrıca, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (T.M.S.F.) da kurulmuştur. Egebank, Esbank, Yaşarbank, Interbank ve Yurtbank yönetimi tasarruf mevduat sigorta sistemine devredilirken, yatırım ve kalkınma bankaları grubunda yer alan Birleşik Yatırım Bankası'nın faaliyetine son verilmiştir.

2000 yılının ilk yarısında 1999 yılında IMF ile yapılan "Stand-by" anlaşmasının sonucunda fiyat istikrarını sağlamaya ve sürdürülebilir bir kamu borçlanma sistemine yönelik olumlu sonuçlar gözlenmeye başlanmıştır. İç borçlanma faiz oranları ve enflasyon düşmüştür. Ancak yılın ikinci yarısında yapısal uyum düzenlemelerinin gecikmesi, enflasyondaki gerilemenin beklenenden az olması, kamu mal ve hizmetlerine enflasyon artışı kadar zam yapılması gibi nedenler olumsuz bir duruma sebebiyet vermiş ve Kasım 2000 de bankacılık sektörü bir sarsıntı yaşamıştır.

Bu dönemde döviz kurunda ve faiz oranlarında meydana gelen büyük dalgalanmalar nedeniyle zarar kaydeden çok sayıda banka piyasa dışında kalmıştır. Özel sermayeli ticaret bankası olan Demirbank, Etibank, Bank Kapital yönetimleri T.M.S.F.'ye devredilmiştir. Bir ticaret bankası olan Kıbrıs Kredi Bankası'nın ve bir kalkınma ve yatırım bankası olan Park Yatırım Bankası'nın faaliyetleri durdurulmasıyla Fon'daki banka sayısı 11'e ulaşmıştır.

2001 yılında önceki yıl yaşanan olumsuz dalgalanmaların daha da artması nedeniyle önce finansal kesimde başlayan daha sonra reel kesime hızla yayılan Şubat 2001 krizi yaşanmıştır. Döviz kurları ve faiz oranları hızla yükselmiştir. Bankacılık sektörü zayıflamış, 8 banka daha T.M.S.F.'ye devredilmiştir. Ayrıca, Egebank, Yurtbank, Yaşarbank, Bank Kapital ve Ulusal Bank Sümerbank, Interbank ve Esbank ise Etibank çatısı altında birleştirilmiştir.

Krizinin ardından, Nisan 2001'de ekonomideki yapısal sorunların giderilmesi, finansal sistemin mali yapısının güçlendirilmesi, enflasyonun düşürülmesi, kamu borçlarının azaltılması ve bankacılık

Filiz Yetiz

sisteminin güçlendirilmesi amacıyla “güçlü ekonomiye geçiş programı” uygulamaya konulmuştur. “Güçlü ekonomiye geçiş programı”, 2002 yılının başında 2002-2004 dönemini kapsayacak şekilde yenilenmiştir. Program, ekonominin dış şoklara direncinin artırılmasını, borçlarının azaltılmasını, mali disiplinin sağlanmasını, enflasyonun düşürülmesini ve bankacılık sisteminin güçlendirilmesini hedeflemiştir.

2002 yılında enflasyon düşüş eğilimi göstermiş, kısa vadeli faiz oranlarında indirime gidilmiş, dalgalanmaların önlenmesi amacıyla döviz piyasasına müdahalelerde bulunulmuştur. Yeniden yapılandırma sonucu bankalar kar eder duruma geçmişlerdir. T.M.S.F.’ye devredilen bankaların birleşme, satış ve tasfiye işlemlerinin gerçekleşmiştir. Pamukbank da Fon’a devredilirken, Şekerbank’ın sermaye ihtiyacı ortaklar tarafından nakden karşılanmıştır. Ayrıca, Vakıfbank’a sermaye benzeri kredi verilmiştir.

2003 yılında ekonominin iyi bir performans göstermesinin sonucunda büyüme, uzun dönem ortalamasının ve program hedefinin üstünde gerçekleşmiştir. 2003 yılında faaliyet gösteren banka sayısı 2002 yılına göre azalarak 50’ye inmiştir.

2004 yılında da bankacılık sistemi, iyileşen ekonomiye paralel olarak iyi bir performans göstermiştir ve bankalara duyulan güven artmıştır. Mali durumu kötüye giden bankaların T.M.S.F.’ye devredilmesiyle, finansal sistem daha sağlıklı işlemeye başlamış, rekabet ortamı doğmuştur. T.M.S.F.’ye devredilen Pamukbank T.A.Ş., T. Halk Bankası A.Ş. ile birleştirilmiştir.

III. GÜNÜMÜZ TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN MEVCUT YAPISI

Türkiye’de bankacılık sektörü finansal yapı içerisinde önemli bir yere sahip olması ile ekonomik kalkınma ve büyüme de kritik rol üstlenmektedir. Türkiye ‘de özellikle 1980 sonrası yaşanan serbestleşme sonucunda banka sayıları hızla artış göstermiştir.

Tablo2. Türkiye’de Banka Grupları ve Banka Listesi

Türkiye’de Banka Grupları ve Banka Listesi		
1. Mevduat Bankaları		2. Kalkınma ve Yatırım Bankaları
a) Kamu Sermayeli Bankalar	d) Yabancı Sermayeli Bankalar	Aktif Yatırım Bankası A.Ş.
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	Alternatifbank A.Ş.	BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	Arap Türk Bankası A.Ş.	Diler Yatırım Bankası A.Ş.
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	Bank Mellat	GSD Yatırım Bankası A.Ş.
b) Özel Sermayeli Bankalar	Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ Turkey A.Ş.	İller Bankası A.Ş.
Adabank A.Ş.	Burgan Bank A.Ş.	İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.
Akbank T.A.Ş.	Citibank A.Ş.	Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.
Anadolubank A.Ş.	Denizbank A.Ş.	Nurol Yatırım Bankası A.Ş.
Fibabanka A.Ş.	Deutsche Bank A.Ş.	Pasha Yatırım Bankası A.Ş.
Şekerbank T.A.Ş.	Finans Bank A.Ş.	StandardChartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.
Tekstil Bankası A.Ş.	Habib Bank Limited	Türk Eximbank
Turkish Bank A.Ş.	HSBC Bank A.Ş.	Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	ING Bank A.Ş.	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	IntesaSanpaoloS.p.A.	
Türkiye İş Bankası A.Ş.	JPMorgan Chase Bank N.A.	
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Odea Bank A.Ş.	
c) Tas. Mevd. Sig. Fonuna Devr. Bankalar	Rabobank A.Ş.	
Birleşik Fon Bankası A.Ş.	Société Générale (SA)	
	TheRoyal Bank of ScotlandPlc.	
	Turkland Bank A.Ş.	

Kaynak: TBB

Türk Bankacılık sisteminde bankalar faaliyet alanlarına göre, niteliklerine göre ve tabi oldukları hükümlere göre bankalar olarak ayrılırlar. Faaliyet alanlarına göre bankalar; mevduat ve katılım bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları, niteliklerine göre bankalar; Türkiye’de kurulan bankalar, yurtdışında kurulan bankaların şubeleri, tabi oldukları hükümlere göre bankalar; özel bankalar ve kamu bankaları olarak sınıflandırılabilir.

BDDK’nın Aralık 2015’te yayınladığı “Türk Bankacılık Sistemi Temel Göstergeleri” raporuna göre;

- Bankacılık sisteminde Ekim-Aralık 2015 döneminde ülkemiz sınırlarında faaliyet gösteren banka sayısı 52’dir. Mevduat bankalarının sayısı 34, kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı 13 ve katılım bankalarının sayısı 5’tir. Mevduat bankalarından 3 tanesi kamu sermayeli, 9 tanesi özel sermayeli ve 21 tanesi yabancı sermayeli, 1 tanesi birleşik fon bankasıdır.

Tablo3. Bankacılık Sisteminde Banka Sayısı

Türk Bankacılık Sistemi	52
Mevduat Bankaları	34
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13
Katılım Bankaları	5

Kaynak: BDDK

- 2015 yıl sonu itibarıyla toplam şube sayısı 12.269’a, personel sayısı ise 217.504’e ulaşmıştır.

Tablo 4. Banka ve Personel Sayısı

Türk Bankacılık Sistemi	
Banka Sayısı	Personel Sayısı
12.269	217.504

Kaynak: BDDK

- Türk Bankacılık Sektörünün aktif büyüklüğü 2.3 Trilyon TL’dir.
- Toplam kredi tutarı 1,48 trilyon TL olurken, mevduat tutarı 1,25 TL trilyon TL olarak gerçekleşmiştir.
- Aralık 2015 dönemi itibarıyla Türk Bankacılık Sektörünün net dönem kârı 26 milyar TL’dir.
- Kredilerin dağılımı incelendiğinde; ticari ve kurumsal krediler 711 milyar TL, kobi kredileri 389 milyar TL, tüketici kredileri ve kredi kartları 385 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Ticari ve kurumsal kredilerin payı %48, Kobi %26 ve tüketici kredilerin (kredi kartları dahil) payı %26’dır.
- Bankacılık sektöründe takipteki kredilerin tutarı 48 milyar TL’dir. Sektörel krediler içerisindeki takibe dönüşüm oranı; toptan ticaret ve komisyonculukta %3,68, inşaat sektöründe %3,71 ve tarım sektöründe %2,28 olarak gerçekleşmiştir.

SONUÇ

Ekonomik büyümenin finansmanı için gerekli kaynakların oluşmasında ve dağılımında etkin rol oynayan bankacılık sektöründe rekabet her geçen gün artmaktadır. Bu durum finans sektöründe kalıcı olmayı hedefleyen bankaları, kaynaklarını en etkin şekilde kullanmaya zorlamaktadır.

Bankacılık sektörünün sağlıklı bir yapıya sahip olması ekonominin gelişimi açısından son derece önemlidir. Finansal sistem içerisinde bankacılık sektörünün güçlü olması ekonomik büyümeyi artıracaktır. Türkiye’de bankacılık sistemi toplam aktiflerinin finansal sistemdeki kurumların toplam aktifleri içindeki payı yüzde 90 civarındadır. Finansal sistemin ağırlıklı kısmını bankacılık sistemi oluşturmaktadır. Bu nedenle bankacılık sektörü finansal sistemde önemli bir yere sahip olması nedeniyle ekonomik kalkınma ve büyüme de kritik rol üstlenmektedir.

Türkiye’de bankacılık sektörü büyüme aşamasındadır ve bu büyümenin istikrarlı bir şekilde devam edeceği düşünülmektedir. Türkiye’de bankacılık sistemin aktif karlılığı ve öz kaynak karlılığının yüksek olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aydın, N. (2006). Bankacılık Uygulamaları. *Anadolu Üniversitesi Yayınları*, 13-30.
- Bakdur, A. (2003). *Bankacılık Sektörünü Düzenleyen Kurumların Yapıları: Ülke Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneri*. DPT Uzmanlık Tezi, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, Turkey.
- BDDK (2015). *Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri*. Retrieved December 16, 2015 (de indirildi) from the World Wide Web: https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/TBSSGG/14114tbs_temel_gostergeler_raporu_mart_2015.pdf
- BDDK (2009a). *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi, Çalışma Tebliği*. Ankara.
- BDDK (2009b). *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi*. Ankara.
- BDDK (2010). *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi, Çalışma Tebliği*. Ankara.
- Bulut, K. (2015). *Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Finansal Yapısı ve Bu Yapının Müşteri Tercihine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Turkey.
- Çankaya F. ve Öz M. (2011). Türkiye’de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi. *Türkiye Bankalar Birliği Yayınları*, 1, 13.
- Çolak, Ö. F. (2002). *Finansal Kriz Sürecinde Türk Bankacılık Sektörünün Durumu ve Sektörün Yeniden Yapılandırılması, Kriz ve IMF Politikaları*. İstanbul: Alkım Yayınevi
- Demir, M. (2015). *2008 Küresel Krizin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Turkey.
- Doğan, A. (2011). *Türkiye’de Bankacılık Sektöründe Şube Etkinliği*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Turkey.
- Ertuğrul, A. ve Zaim, O.(1996). *Türk Bankacılığında Etkinlik: Tarihi Gelişim Kantitatif Analiz*. Ankara: İşletme ve Finans Yayınları

- Kaya, S. (2003). *Uluslararası Bankacılık*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Keskin, E. ve diğerleri (2008). *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi (1958-2007)*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları No: 262.
- Korukçu, Ü. (1998). *Bankacılığın Tarihsel Gelişimi*. Ankara: Bankalar Birliği Yayınları.
- Parasız, İ. (2005). *Para Banka ve Finansal Piyasalar*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Parasız, İ. (2011). *Türkiye’de ve Dünya’da Bankacılık*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Parasız, İ. (2014). *Modern Bankacılık Teori ve Uygulama*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- TBB (2015). *Banka, Şube ve Personel Bilgileri*. Retrieved February 16, 2016 (de indirildi) from the World Wide Web:<http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistik-i-raporlar/59>
- Yazıcı M.(2015). *Bankacılığa Giriş*. İstanbul: Beta Basım Yayıncılık
- Yetiz, A. (2009). *Ofis Mobilyaları ve Ofis Mobilyalarının Tasarımını Etkileyen Ergonomi Faktörünün İncelenmesi Adana’da Bir Banka Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, Turkey.
- Yıldırım, O. (2004). Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler. *Dış Ticaret Dergisi, Dış Ticaret Müsteşarlığı*, 36.
- Zirekoğlu, N. (2014). *Türk Bankacılık Sektöründe Yaşanan Gelişmelerin Hanehalkı Üzerinde Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik, Turkey.